98682 ـ پس از استقامت، ایمانش ضعیف شده و نماز را برای چند روز ترک کرده است

سوال

مشکلی دارم و در همین حال پرسشی هم دارم: من به فضل الهی چند ماه است که ملتزم شده‌ام اما بعد از مرور زمان کم کم ضعیف شدم و سبب این ضعف را نمی‌دانم و همتم به تدریج کم شد تا جایی که برخی اوقات نماز را ترک می‌کنم و اراده‌ام ضعیف می‌شود، هرچند الحمدلله تلاش کرده‌ام که مرتکب گناه نشوم ولی با این حال دربارۀ نمازها خیلی ضعیف می‌شوم و این در مدت التزام من در اوقاتی رخ می‌دهد که خواب هستم یا بیرون هستم و بعد از گذشت مدتی نماز را برای چند روز ترک کردم... چکار کنم؟ گاه حس می‌کنم دربارۀ موضوع نماز دچار مشکل هستم، چون خیلی از نمازهایم را از دست می‌دهم و احساس می‌کنم این عقده و مشکلم حل نشده است. راه حل چیست؟

پاسخ مفصل

الحمدلله.

برادر گرامی، شایسته است پیش از آنکه با مرگ غافلگیر شوی قدر نعمت الله را که به شما توفیق توبه و التزام به دین را داده بدانی و شکر او سبحانه و تعالی را برای این نعمت به جا بیاوری و این از شما تلاش بیشتر در طاعت را می‌طلبد.

بخاری (۴۸۳۶) و مسلم (۲۸۱۹) از مُغیره بن شُعبه روایت کرده‌اند که گفت: پیامبر ـ صلی الله علیه وسلم ـ [به نماز] ایستاد تا آنکه پاهایشان ورم کرد، پس به او گفتند: الله گناهان آینده و گذشتۀ شما را آمرزیده است! [با این حال چنین خود را خسته می‌کنید؟] فرمود: «آیا بنده‌ای شکرگزار نباشم؟».

چگونه برای خودت راضی می‌شوی که این لطف زیبا را با زشتی پاسخ دهی و پس از آنکه مراحلی را گذرانده‌ای به آغاز بازگردی؟ و کاش به آغاز راه استقامت بازگردی بلکه دچار انحراف شوی و پس از آنکه الله با استقامت بر تو منت نهاد به راه کج بروی؟ حال آنکه پیامبر ـ صلی الله علیه وسلم ـ از چنین مصیبتی به الله پناه می‌برد.

در صحیح مسلم (۱۳۴۳) از عبدالله بن سَرجِس روایت است که گفت: «رسول الله ـ صلی الله علیه وسلم ـ هرگاه به سفر می‌رفت از سختی سفر و بازگشت ناراحت کننده و نقصان بعد از کمال و دعای مظلوم [علیه خود] و منظرۀ ناراحت کننده [به هنگام بازگشت] به خانواده و اموالش به الله پناه می‌برد».

و در روایت نسائی (۵۴۹۸) و دیگران «والحَور بعد الکَور» (باز شدن عمامه بعد از بسته شدن آن که کنایه از به هم ریختن

امور پس از سامان یافتن آن است و هر دو لفظ به معنای نقصان بعد از کمال، یا فساد بعد از صلاح است).

الله تعالی در کتاب گرامی‌اش مثالی زده دربارۀ کسی که به حال بد گذشته بازگشته و آنچه را بنا کرده ویران ساخته و در راه هدایت دچار عقب گرده شده است و با این مثال، حال ناگوار او و آنچه برای خود برگزیده را بیان نموده تا بندگانش از انجام چنین کار احمقانه‌ای برحذر باشند:

وَأَوْفُوا بِعَهْدِ اللَّهِ إِذَا عَاهَدْتُمْ وَلا تَنْقُضُوا الأَيْمَانَ بَعْدَ تَوْكِيدِهَا وَقَدْ جَعَلْتُمُ اللَّهَ عَلَيْكُمْ كَفِيلا إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ * وَلا تَكُونُوا كَالَّتِي نَقَضَتْ غَزْلَهَا مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ أَنْكَاثًا تَتَّخِذُونَ أَيْمَانَكُمْ دَخَلا بَيْنَكُمْ أَنْ تَكُونَ أُمَّةٌ هِيَ أَرْبَى مِنْ أُمَّةٍ إِنَّمَا يَبْلُوكُمُ اللَّهُ بِهِ وَلَيُبَيِّنَنَّ لَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ [سورۀ نحل: ۹۱ـ ۹۲]

(و چون با الله پیمان بستید به پیمان خود وفا کنید و سوگندها را پس از استوار کردن آن مشکنید با اینکه الله را بر خود ضامن قرار داده‌اید زیرا الله آنچه را انجام می‌دهید می‌داند * و مانند آن [زنی] نباشید که رشتۀ خود را پس از محکم بافتن، [یکی یکی] از هم می‌گسست، که سوگندهای خود را میان خویش وسیلۀ [فریب و] تقلب سازید [به خیال این] که گروهی از گروه دیگر [در داشتن امکانات] افزونترند. جز این نیست که الله شما را بدین وسیله می‌آزماید و روز قیامت در آنچه اختلاف می‌کردید قطعا برای شما توضیح می‌دهد).

شیخ ابن سعدی ـ رحمه الله ـ می‌گوید:

«این شامل همۀ پیمان‌هایی است که بنده با الله می‌بندد از جمله عبادات و نذور، و سوگندهایی که آن را استوار ساخته در صورتی که ادای آن [سوگند و نذر] امری نیک باشد [و نذر به گناه نباشد] و همچنین شامل پیمان‌هایی است که او و دیگران بسته‌اند مانند پیمان و قرارداد بین دو نفر...

در زیر پا گذاشتن پیمان‌ها مانند بدترین و زشت‌ترین مثال‌ها که دال بر سفاهت فاعلش هست نباشید، یعنی همانند زنی که رشته‌ای محکم را می‌بافد پس چون محکم شد و کاری را که می‌خواست انجام داد آن را باز کرد [یعنی نخست] برای بافتن زحمت کشید سپس برای باز کردنش، و سودی نبرد جز ناکامی و زحمت و سفاهت عقل و نقص رای، همینطور هرکس پیمان خود را نقض کند ظالم و جاهل و سفیه است و در دین و مروتش نقص است». (۴۴۷).

بنابراین از حالتی که در آن به سر می‌بری هرچه زودتر توبه کن زیرا ترک نماز از بزرگترین گناهانی است که در حق الله عزوجل مرتکب می‌شوند و پیامبر ـ صلی الله علیه وسلم ـ این کار را کفر نامیده و فرموده‌اند: «پیمان بین ما و آنها نماز است، پس هر که ترکش کند کفر ورزیده است». به روایت ترمذی (۲۵۴۵) و احمد و دیگران و آلبانی آن را صحیح دانسته است.

تعجب است که شما می‌گویید: «سعی کردم مرتکب گناهان نشوم» سپس بیان می‌کنید که نمازهای بسیاری را از دست

داده‌اید! با این حال تصور شما از گناه چیست؟!

ترک نماز بزرگتر و خطرناکتر از همهٔ گناهانی که است سعی کردید مرتکبش نشوید، به جز شرک به الله.

پس برای توبه و پشیمانی پیش از آنکه فرصت از دست برود عجله کن، پیش از آنکه لحظه‌ای برسد که انسان پشیمان شود و پشیمانی دیگر سودی نداشته باشد.

اما اینکه گفته‌اید: شما در مورد نماز دچار یک عقیده هستید و فکر می‌کنید از این عقده و مشکل شفا نخواهید یافت، این از تزیین و فریب و ترساندن شیطان است و این تویی که دشمنت را علیه خودت یاری داده‌ای و رهایش کرده‌ای تا عقدهٔ اوهام و تنبلی و ضعفِ همت و اراده در انجام خیر را بر دلت گره بزند. پس با انجام طاعت الله تعالی و محافظت بر وضو و مبادرت به نمازها در اول وقت این گره را بگشای.

از ابوهریره ـ رضی الله عنه ـ روایت است که رسول الله ـ صلی الله علیه وسلم ـ فرمودند: «شیطان در پشت سر هر یک از شما هنگام خواب سه گره می‌زند که در هنگام هر گره بر آن کوبیده [و می‌گوید] تو شبی طولانی داری پس بخواب، پس چون بیدار شد و ذکر الله گفت یک گروه باز می‌شود و چون وضو گرفت گره دیگر باز می‌شود و چون نماز گزارد همهٔ گره‌ها باز می‌شوند و سر زنده می‌شود و نَفْسَش خوش می‌گردد وگرنه خبیث النفس و تنبل می‌شود» به روایت بخاری (۳۲۶۹) و مسلم (۷۷۶).

ابن عبدالبر ـ رحمه الله ـ می‌گوید: «در این حدیث آمده که شیطان انسان را به خواب می‌اندازد و با تلاش خود و هرآنچه از وسوسه و توان بر اغوا و گمراه‌سازی و تزیین باطل و یاری بر آن در چنته دارد بر سنگینی و کسالتش می‌افزاید، مگر در مورد کسی که مخلص است.

و این حدیث دال بر آن است که یاد الله شیطان را طرد می‌کند و همینطور وضو و نماز...» (التمهید: ۱۹/ ۴۵).

ابن قیم ـ رحمه الله ـ می‌گوید: «شکی در این نیست که در خود نماز بهره‌ای از حفظ سلامتی بدن و ذوب شدن اخلاط و تفاله‌ها هست که از هر چیزی برای او سودمندتر است، و این جدا از حفظ درستی ایمان و سعادت دنیا و آخرت است.

همچنین قیام شب (نماز شب) از سودمندترین اسباب حفظ سلامتی و از بهترین عوامل جلوگیری از بسیاری از بیماری‌های مزمن و نشاط آورترین چیز برای بدن و روح و دل است، چنانکه در صحیح آمده است...» سپس به ذکر حدیث فوق می‌پردازد.

(زاد المعاد: ۴/ ۲۲۵).

پس ای بندهٔ الله در برابر دشمنت ضعف نشان نده و او را بر خودت مسلط مگردان و به الله استعانت بجو و اظهار عجر

نکن، همانطور که پیامبرت ـ صلی الله علیه وسلم ـ تو را امر کرده است و بدان که: كَيْدَ الشَّيْطَانِ كَانَ ضَعِيفاً [سورۀ نساء: ۷۶] (نیرنگ شیطان ضعیف است) و بدان که نمازهای فرض پنجگانه بسیار آسان است و مسلمان برای ادا و محافظت از آن متحمل دشواری نمی‌شود.

اما آنچه دربارۀ ضعف همت گفتید، شاید سبب آن کسانی باشند که با آنان نشست و برخاست دارید؛ تلاش کنید در حد توان در مجالس ذکر و علم شرکت کنید و با صالحان و اهل خیر دوستی کنید زیرا انسان اگر الگویی ببیند و کسی را بیابد که او را یاری کند عبادات برایش آسان‌تر می‌شود و انسان ناگزیر در معرض حالاتی قرار می‌گیرد که در آن نشاط و رغبتش در خیر قوی می‌شود و گاه نیز دچار حالاتی می شود که این رغبت در وجودش کم می‌شود اما در هر حال جایز نیست که این حالت به ترک فرایض یا ارتکاب حرام برسد. رسول الله ـ صلی الله علیه وسلم ـ می‌فرماید: «هر کاری [دورۀ] نشاطی دارد و هر نشاطی [دورۀ سستی و] فتوری دارد، پس هرکه نشاطش به سنت من باشد رستگار شده و هرکه فتورش به سوی غیر آن باشد هلاک شده است» به روایت احمد (۶۷۲۵) و آلبانی در صحیح الجامع (۲۱۵۱) آن را صحیح دانسته است.

نصیحت من به شما برادر گرامی این است که برای خودت برنامه‌ای ثابت قرار دهی که از آن کم نکنی و این برنامه شامل فرایض و موکدات و نوافل باشد، پس اگر گاه به آن بیفزایی خیری افزون است و اگر کم کردی از فرایض کم نکن.

اما دیگر نمازهای فرضی را که از دست داده‌ای اگر به سبب خواب افتادن بوده گناهی بر تو نیست ولی واجب است که قضایش را انجام بدهی، اما آن نمازهای فرضی که بدون عذر از دست داده‌ای ـ یعنی از روی تنبلی ادایش نکرده‌ای تا آنکه وقتش به پایان رسیده ـ برای این نمازها لازم است که توبه کنی و دیگر قضای آن فایده‌ای برایت ندارد و باید [برای جبرانش] نوافل بسیار انجام دهی و استغفار کنی، امید که الله از گناهت درگذرد.

والله اعلم.